

RAD ETF-A NA NEUSKLAĐENOSTI VEŠTINA U PARTNERSKIM ZEMLJAMA: POJEDINA PITANJA I NALAZI

**KRATKA BELEŠKA ZA UČESNIKE INTERNET SKUPA ETF-A (25.
NOVEMBAR 2021. GODINE)**

Pripremio Mircea Badescu iz ETF-a, doprinos dala Cristina Mereuta.

Oktobar 2021. godine

Uvod

Neusklađenost veština¹ odražava promene na tržištu rada, neke od njih ubrzane, i povezana je sa ljudskim kapitalom. Višak ljudskog kapitala obično se meri u okvirima preteranog obrazovanja ili preteranog nivoa veština.² Međutim, višak obrazovanja može da bude vezan i za horizontalnu neusklađenost (oblasti studija), pri čemu se radnici zapošljavaju na mestima koja nisu relevantna za veštine i znanja koja su stekli tokom formalnog obrazovanja.

ETF je sproveo pilot inicijativu usmerenu na ispitivanje izvodljivosti merenja incidence neusklađenosti veština u nekoliko partnerskih zemalja (tokom 2017/18. godine)³. Na osnovu ovog toka rada, nakon dalje razrade okvira za merenje⁴, tim ETF-a⁵ je pripremio okvir i procenio vertikalnu/horizontalnu neusklađenost u većini partnerskih zemalja⁶ 2020/21. godine. Pojedini preliminarni nalazi predstavljeni su u daljem tekstu i o njima će se raspravljati tokom međunarodnog internet skupa koji će se održati 25. novembra 2021. godine.

U ovoj kratkoj belešci predstavljeno je nekoliko pitanja iz oblasti rada ETF i privremeni rezultati za dva indikatora koji se koriste za procenu incidence vertikalne neusklađenosti. Svaki od indikatora ima svoje prednosti i nedostatke, što je neophodno jasno izneti u kontekstu partnerskih zemalja ETF-a (susjedstvo EU i Centralna Azija). Od ključne je važnosti prethodno oceniti koja je vrsta podataka neophodna pre nego što se daju preporuke zemljama, pošto nijedna metodologija ne može biti pouzdanija od podataka koji leže ispod nje.

Pristup ETF-a za merenje neusklađenosti veština u partnerskim zemljama

ETF je svoj rad usmerila na nekoliko pitanja za istraživanje: Koje su najčešće vrste neusklađenosti veština u partnerskim zemljama ETF-a? Koji su raspoloživi skupovi podataka, u kojoj meri su pristupačni, pouzdani ili uporedivi na međunarodnom nivou? Da li je izvodljivo definisati i prikupljati skup ključnih uporedivih indikatora o incidenci neusklađenosti između partnerskih zemalja? Koji su ključni nedostaci prilikom proračuna ovih indikatora? Koje bi bile glavne implikacije neusklađenosti po politike, s obzirom na socioekonomski kontekst svake od zemalja? Kako ETF i njene partnerske zemlje mogu da preduzmu dalje korake ka obezbeđivanju redovne procene incidence neusklađenosti i dinamike tokom vremena?

¹ Konkretno, neusklađenost veština može da se iskoristi da bi se opisala vertikalna neusklađenost (obično se meri u okvirima preteranog obrazovanja, nedovoljnog obrazovanja, preteranog razvoja veština i nedovoljnog razvoja veština), horizontalna neusklađenost (obično se porede oblast učenja i rada), jazovi u veštinama (stepen u kom radnicima nedostaju neophodne veštine za obavljanje trenutnog posla), nestašice veština (obično se meri u pogledu nepopunjenih i teško popunjivih radnih mesta) i zastarevanja veština (veštine mogu da zastare zbog starenja, kroz tehnološke ili ekonomske promene koje čine pojedine veštine nepotrebnim, ili kroz nedovoljno korišćenje veština).

² Literatura u oblasti politika teži da favorizuje izraz "preterane kvalifikacije" umesto "preteranog obrazovanja" uz obrazloženje da je uvek bolje imati obrazovanije, nego manje obrazovane ljude. Postoji slična averzija i ka izrazu "preteran nivo veština", pošto se smatra da je posedovanje više veština generalno dobra stvar.

³ Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija, Moldavija, Gruzija, Egipat i Maroko.

⁴ ETF-ov okvir za neusklađenost čini deset indikatora: tri osnovna koja mere vertikalnu/horizontalnu neusklađenost, tri kontekstualna i četiri opciona. U ovoj belešci uključena su samo dva indikatora koja mere vertikalnu neusklađenost.

⁵ Uključujući eksperte iz organizacije Economix (Nemačka) koje vodi Prof. Ben Kriechel.

⁶ Albanija, Jermenija, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Egipat, Gruzija, Izrael (biće potvrđeno - rad je u toku), Jordan, Kosovo*, Kirgistan, Moldavija, Crna Gora, Severna Makedonija, Palestina, Srbija, Tunis, Turska i Ukrajina.

ETF se odlučila za procene zasnovane na Anketi o radnoj snazi, prvenstveno kako bi se obezbedio visok stepen usklađenosti, uporedivosti i validnosti rezultata. Ovo je važno pošto procene neusklađenosti ponekad predstavljaju izazov i mogu da naiđu na ograničeno prihvatanje, naročito među donosiocima politika. Za ETF dostupnost podataka, uporedivost i primena međunarodnih standardizovanih klasifikacija bili su glavni kriterijumi koji su praćeni prilikom predlaganja i angažovanja u proračunu novih metrika za proučavanje neusklađenosti veština. Osim toga, lako tumačenje procena neusklađenosti veština takođe je bilo prioritet.

Disbalansi na tržištu rada: koja je uloga neusklađenosti veština? Prvi nalazi ETF-a.

Privremeni podaci⁷ za nekih dvadeset partnerskih zemalja pokazuju da je tokom 2019. godine najmanje svaki četvrti tercijarni diplomac imao posao koji je zahtevao niži stepen formalnih kvalifikacija u ogromnoj većini zemalja, a da je stopa dostizala trećinu diplomaca u Gruziji, Turskoj i Ukrajini, a skoro 50% tercijarnih diplomaca u Tunisu. Podaci ETF-a takođe ukazuju da je incidenca neusklađenosti veština za diplomce na višim/post-sekundarnim nivoima niža nego za tercijarne. Mladi diplomci na tercijarnom nivou imali su veću incidencu preteranog nivoa veština u svim zemljama sa dostupnim podacima: tokom 2019. godine oko dve trećine su bili neusklađeni (odn. radili su na poslu koji zahteva niži stepen formalnih kvalifikacija) u Tunisu, oko 50% u Kirgistanu, Srbiji i Turskoj, oko 40% u Albaniji, Gruziji ili Kosovu, i trećina u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji, Moldaviji, Palestini i Ukrajini.

Pojedine zemlje, kao što su Albanija, Kosovo, Moldavija, Palestina ili Turska prikazuju niži udeo radnika sa višim stepenom veština (npr. sa ostvarenim tercijarnim obrazovanjem) u radnoj snazi, imaju veliko i brzo povećanje obima ove grupe tokom proteklih godina. Međutim, visok stepen veština nije uvek vodio ka boljim izgledima za zapošljavanje, a u pojedinim zemljama posedovanje univerzitetske diplome ne znači uvek zaposlenje, odnosno odgovarajuće radno mesto (ETF, 2020)⁸. Ovo pokazuje da se obrazovni sistemi suočavaju sa brojnim izazovima kada nastoje da odgovore na promene u potražnji za veštinama. Takođe može da ukazuje da mnogi diplomci sa višim stepenom veština moraju da prihvate pozicije ispod svog nivoa formalnog obrazovanja. Visoka stopa nezaposlenosti i ograničene prilike na tržištu rada prisiljavaju naročito visokoobrazovane pojedince da prihvate takve pozicije.

Tokom 2019. godine najmanje svaki četvrti radnik bio je preterano obrazovan⁹ u većini zemalja sa dostupnim podacima¹⁰, pri čemu je trećina radnika bila preterano obrazovana u Jermeniji, Tunisu i Turskoj. Incidenca preteranog obrazovanja tipično je veća u ogromnoj većini zemalja, i dostiže vršnu vrednost od oko 40% mladih starosti 15-24 godina u Tunisu i Turskoj, a pogađa svaku desetu mladu osobu samo u tri zemlje: Albaniji, Bosni i Hercegovini i Severnoj Makedoniji. Relativno visok stepen preteranog obrazovanja, naročito među tercijarno obrazovanim radnicima, nije potpuno iznenađujuć pošto su takvi radnici tipično izloženi (vertikalnoj) neusklađenosti. Uprkos tome, relativno visoka incidenca preterano kvalifikovanih tercijarnih diplomaca u većini zemalja uključenih u ovu analizu ukazuje da diplomiranje ne mora obavezno da vodi odgovarajućoj integraciji na tržište rada i može da signalizira gubitak ljudskog kapitala¹¹. Za ovu situaciju mogu da postoje brojni razlozi, i neophodne su

⁷ ETF (predstojeće izdanje), *Neusklađenost veština: merenje i implikacije po politike u odabranim partnerskim zemljama ETF-a*.

⁸ ETF (2020), [Otključavanje potencijala mladih u Južistočnoj Evropi i Turskoj: Razvoj veština za tržište rada i socijalno uključivanje](#).

⁹ Preterano obrazovani su oni koji su obično na radnim mestima za koja je modalna vrednost distribucije radnih mesta/zanimanja u njihovoj zemlji tipično ispod njihovog (ISCED) nivoa obrazovanja.

¹⁰ Albanija, Jermenija, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Egipat, Gruzija, Izrael (biće potvrđeno - rad je u toku), Jordan, Kosovo*, Kirgistan, Moldavija, Crna Gora, Severna Makedonija, Palestina, Srbija, Tunis, Turska i Ukrajina.

¹¹ ETF (predstojeće izdanje), *Neusklađenost veština: merenje i implikacije po politike u odabranim partnerskim zemljama ETF-a*.

dalje studije za pojedinačne zemlje da bi se utvrdile determinante i najdelotvornija rešenja za sprečavanje ili suprotstavljanje ovakvim disbalansima. Ono što se jasno javlja jeste da obrazovni sistemi samo delimično stvaraju takve disbalanse putem politika upisa koje su nedovoljno usmerene na budućnost, slabog kvaliteta i relevantnosti obrazovnih programa, i neuspeha da se ostvaruju ciljevi socijalne uključenosti. Karijerno vođenje i karijerno obrazovanje od ranog školovanja nadalje, delotvorne usluge uparivanja i programi za sticanje radnog iskustva tokom faze prelaska iz škole na rad takođe su od ključne važnosti.¹²

Nekoliko napomena od nas. Sa nestrpljenjem očekujemo da čujemo i vaše napomene.

Merenje i razumevanje obima i međusobnih veza različitih vrsta neusklađenosti veština uvek zahteva kombinaciju indikatora i analizu nalaza različitih metoda.

Tokom našeg rada uočili smo da bilo koji isključivi fokus na jedan ili drugi indikator neusklađenosti veština može da dovede do pogrešnog ili nepotpunog tumačenja nalaza.

Prvenstveno smo utvrdili da bi svaki nalaz o incidenci/determinantama neusklađenosti uvek valjalo dobro kontekstualizovati razmatranjem osnovnih uslova koji su specifični za zemlje u tranziciji i razvoju. ETF-ov okvir za merenje neusklađenosti veština uključuje i nekoliko kontekstualnih indikatora o kojima svaki put diskutujemo sa zemljama. Ovo omogućuje bolji okvir za incidencu neusklađenosti veština.

Na kraju, smatramo da bi preporuke za politike u oblasti neusklađenosti veština uvek trebalo da teže ka relevantnosti, pominjanjem konkretne date neusklađenosti i načina na koji se očekuje da će to politike rešiti.

¹² (ETF, 2021), M. Badescu i C. Mereuta, *Neusklađenost veština: Merenje i implikacije za politike u odabranim zemljama*, u [Promenljive veštine za promenljivi svet: Razumevanje potražnje za veštinama u zemljama u susedstvu EU.](#)